

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-354-16>

УДК 339.9:001.891

JEL classification: F02, F51, F63, O19, H56

ВОРОНОВА Олена

Одеський національний економічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8719-5546>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН ТА ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

У статті досліджено сучасні трансформації міжнародних економічних відносин України в умовах глобальних структурних змін і воєнних викликів. Актуальність теми зумовлена посиленням суперечливого впливу глобалізаційних, деглобалізаційних та регіоналізаційних процесів на розвиток національної економіки, що супроводжується зростанням зовнішньоекономічних ризиків, структурних дисбалансів і потребує удосконалення механізмів державного регулювання. У роботі узагальнено сучасні наукові підходи до дослідження міжнародних економічних відносин та визначено важливі чинники їх трансформації. Встановлено, що сучасний етап розвитку світового господарства характеризується необхідністю пошуку оптимального балансу між відкритістю національних ринків і збереженням економічного суверенітету. Доведено, що економіка України перебуває під впливом суперечливих глобальних тенденцій, які, з одного боку, розширюють можливості інтеграції у світовий економічний простір, а з іншого – посилюють ризики зовнішньоекономічної залежності. На основі аналізу динаміки товарної структури експорту та імпорту України за 2010-2025 рр. виявлено суттєві структурні диспропорції зовнішньої торгівлі, що проявляються у домінуванні сировинної складової експорту та зростанні технологічної імпортозалежності. Встановлено наявність стійкого від'ємного торговельного сальдо, що обмежує можливості сталого економічного розвитку. Дослідження показників платіжного балансу підтвердило його «хронічну» незбалансованість, яка характеризується дефіцитом поточного рахунку, нестабільністю фінансових потоків та підвищенням зовнішньоекономічної вразливості держави. Значну увагу приділено впливу воєнних чинників на міжнародні економічні відносини України. Доведено доцільність застосування комплексної методології аналізу міжнародних економічних процесів, що поєднує кількісні та якісні інструменти дослідження.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, глобалізація, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародна торгівля, платіжний баланс, експорт, імпорт, економічна стійкість, методологія, воєнні чинники.

VORONOVA Olena

Odessa National Economic University

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS AND CONTEMPORARY TRANSFORMATIONS OF UKRAINE'S INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHANGES AND WARTIME CHALLENGES

The article examines contemporary transformations of Ukraine's international economic relations under conditions of global structural changes and wartime challenges. The relevance of the topic is обусловлена the intensification of the contradictory impact of globalization, deglobalization, and regionalization processes on the development of the national economy, which is accompanied by growing external economic risks and structural imbalances and necessitates the improvement of state regulation mechanisms.. The paper systematizes modern scientific approaches to the study of international economic relations and identifies key factors of their transformation. It is established that the current stage of world economic development is characterized by the need to find an optimal balance between the openness of national markets and the preservation of economic sovereignty. It is demonstrated that Ukraine's economy is influenced by contradictory global trends which, on the one hand, expand opportunities for integration into the global economic space, and on the other hand, intensify the risks of external economic dependence. Based on the analysis of the dynamics of the commodity structure of Ukraine's exports and imports for 2010–2025, significant structural imbalances in foreign trade have been identified, manifested in the dominance of raw materials in exports and the growing technological import dependence. The presence of a persistent negative trade balance has been confirmed, which limits the possibilities for sustainable economic development. The study of balance of payments indicators confirms its "chronic" imbalance, characterized by a current account deficit, instability of financial flows, and increased external economic vulnerability of the state. Considerable attention is given to the impact of wartime factors on Ukraine's international economic relations. The expediency of applying a comprehensive methodology for analyzing international economic processes, combining quantitative and qualitative research tools, is substantiated.

Keywords: international economic relations, globalization, foreign economic activity, international trade, balance of payments, export, import, economic resilience, methodology, war-related factors.

Стаття надійшла до редакції / Received 06.04.2026

Прийнята до друку / Accepted 05.05.2026

Опубліковано / Published 28.05.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© ВОРОНОВА Олена

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Світова економічна система зазнає глибоких трансформацій, що супроводжуються зміною конфігурації міжнародних економічних відносин і переосмисленням ролі національних економік у глобальному середовищі. Посилення взаємодії процесів глобалізації та регіоналізації зумовлює необхідність пошуку оптимального співвідношення між відкритістю ринків і збереженням економічного суверенітету

держави, що набуває особливого значення в умовах зростання зовнішніх викликів. Економіка України функціонує під впливом зазначених тенденцій, відчуваючи їх суперечливий характер, оскільки поряд із розширенням можливостей інтеграції у світове господарство посилюються ризики зовнішньоекономічної залежності та структурних дисбалансів. Ускладнення умов зовнішньоекономічної діяльності поглиблюється впливом воєнних чинників, які спричиняють порушення виробничих і логістичних зв'язків, зниження експортного потенціалу та трансформацію торговельних потоків. За таких обставин актуалізується потреба у поглибленому аналізі змін у зовнішній торгівлі та платіжному балансі як ключових індикаторів зовнішньоекономічної стійкості. Це, своєю чергою, обумовлює необхідність удосконалення інструментів до державного регулювання міжнародних економічних відносин із урахуванням сучасних глобальних і внутрішніх викликів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз сучасних наукових досліджень у сфері міжнародних економічних відносин засвідчує посилення уваги до трансформаційних процесів глобальної економіки. Передусім Антипенко Н., Почерніна Н. та Васильківський Д. висвітлюють вплив глобалізаційних процесів на поглиблення взаємозалежності національних економік [1]. Белінська Г. та Захаренков С. досліджують економічні потрясіння як важливий чинник трансформації світового порядку [2]. Rasshyvalov D., Napieieva O., Dergach A., Koshovyi B., Kuryliuk Y. аналізують сучасні міжнародні економічні відносини крізь призму політичних ризиків та гео економічних чинників [3]. Кваша С., Павленко О., Вакуленко В. та Мороз М. розкривають специфіку формування міжнародних економічних відносин в умовах воєнного стану [4]. В іншій праці Кваша С., Павленко О. та Вакуленко В. визначають наукові засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності України [5]. Sharov O. обґрунтовує методологічні підходи до дослідження міжнародних економічних процесів у контексті післявоєнного відновлення України [6].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз трансформацій міжнародних економічних відносин України та обґрунтування механізмів підвищення стійкості національної економіки в умовах глобальних і воєнних викликів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Світова економічна система переходить до нового етапу розвитку, у межах якого проблема співвідношення відкритості національних ринків і збереження економічного суверенітету є значущою. За таких умов формування дієвих механізмів адаптації до трансформації глобального порядку стає одним із пріоритетних завдань державного управління. Відповідно сучасні глобалізаційні процеси створюють додаткові можливості для економічного зростання та формують суттєві ризики для макроекономічної стабільності. З огляду на це уряди змушені своєчасно приймати стратегічно обґрунтовані рішення у сфері економічної політики, спрямовані на забезпечення стійкості національної економіки [2].

Дослідження міжнародних економічних відносин потребує поєднання теоретичного аналізу та прикладного інструментарію оцінювання глобальних процесів. Пріоритетності тут набуває використання міждисциплінарного підходу, який дає змогу одночасно враховувати економічні, політичні, інституційні та соціальні чинники впливу. Така методологічна основа забезпечує ґрунтовніше розуміння закономірностей функціонування світового господарства та дозволяє виявляти приховані тенденції структурних змін.

Міжнародні економічні відносини нині формуються під впливом складних і водночас суперечливих процесів, серед яких провідне місце займають глобалізація, деглобалізація та регіоналізація. Економіка України, як країни, що розвивається, відчуває неоднозначний вплив зазначених тенденцій, оскільки їх прояви мають позитивний та водночас деструктивний характер. З одного боку, виникають нові можливості для інтеграції у світові ринки та розширення економічного співробітництва, проте з іншого – посилюються ризики залежності, втрати конкурентних позицій і зниження рівня економічної самодостатності. За таких обставин виникає потреба у формуванні оновлених підходів економічної політики, які враховують одночасно національні інтереси держави та сучасні міжнародні тенденції розвитку [1].

Ефективність наукових досліджень у сфері міжнародних економічних відносин значною мірою визначається якістю аналітичної бази та достовірністю статистичного забезпечення. У зв'язку з цим важливим є використання офіційних даних міжнародних фінансових організацій, національних статистичних служб, аналітичних центрів і профільних інституцій. Порівняльний аналіз таких джерел дає можливість фіксувати поточний стан економічних процесів та формувати обґрунтовані сценарії подальшого розвитку.

Міжнародні економічні відносини сьогодні перетворюються на одну з важливих сфер наукового аналізу, оскільки саме вони визначають напрями трансформації світового господарства та формують нові моделі економічної взаємодії між державами. Важливе місце в цій системі посідає міжнародна торгівля, яка виступає базовим механізмом розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і щороку демонструє зростання масштабів та інтенсивності [3, с. 6].

В умовах воєнного стану розвиток зовнішньоекономічної діяльності України суттєво ускладнюється, оскільки функціонування господарюючих суб'єктів, державних інституцій та міжнародних партнерських

зв'язків відбувається в середовищі підвищеної нестабільності. Основними причинами цього виступають руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних маршрутів, скорочення експортного потенціалу та ускладнення міжнародних торговельних операцій. Такі процеси безпосередньо уповільнюють економічне зростання держави та знижують рівень її конкурентоспроможності на світових ринках. За таких обставин розвиток зовнішньоекономічної діяльності набуває стратегічного значення, а формування ефективних механізмів її підтримки стає пріоритетним завданням держави та наукової спільноти зокрема [5].

З огляду на визначальну роль міжнародної торгівлі у формуванні зовнішньоекономічних зв'язків та з урахуванням впливу дестабілізаційних чинників воєнного періоду постає необхідність поглибленого кількісного аналізу її структурних змін (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка товарної структури експорту та імпорту

Найменування груп товарів	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
<i>Експорт товарів</i>																
УСЬОГО, млн дол. США	47299	62383	64427	59106	50552	35420	33560	39 01	43341	46091	45583	63621	41175	35115	39328	38284
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	9 936	12804	17906	17040	16670	14478	15250	17739	18594	22123	22161	27687	23380	22 001	24669	22532
Мінеральні продукти	5 076	6951	6304	6306	5291	2672	2391	3517	3883	4405	4963	7874	4109	2262	3142	2914
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	4000	6041	6028	5070	3730	2436	1832	2052	2381	2171	2308	3173	1668	1328	1509	1659
Деревина та вироби з неї	1467	1855	1852	2004	1954	1540	1510	1647	1965	1780	1758	2491	2118	1719	1660	1931
Промислові вироби	616	795	830	846	704	503	463	575	649	697	722	946	569	557	577	675
Чорні й кольорові метали та вироби з них	17044	21836	18490	16793	14953	9164	8099	9890	11402	9994	8782	15719	5881	3888	4421	4715
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	8530	10722	11181	8537	5432	3339	2748	2862	3002	3426	3390	3819	2281	2143	2034	2091
Різне*	630	1379	1836	2510	1818	1288	1267	1419	1465	1495	1499	1912	1169	1217	1316	1767
<i>Імпорт товарів</i>																
УСЬОГО, млн дол. США	56896	80414	86273	81234	57680	38875	40502	49364	56055	60352	53380	71838	56477	65460	72320	89624
Продовольчі товари та сировина для їх виробництва	5761	6347	7519	8181	6025	3412	3863	4267	5020	5696	6465	7666	6020	6939	7620	8689
Мінеральні продукти	19247	26514	26286	21180	15254	11186	8076	11973	13587	12638	7897	13999	12715	10377	8932	10558
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	10116	12505	13155	13042	10310	7541	8297	9576	10438	10872	10669	14392	9352	11157	11914	12824
Деревина та вироби з неї	1877	2094	2071	2199	1466	934	1032	1147	1322	1253	1347	1484	906	969	1105	1140
Промислові вироби	2880	2951	3982	3881	2615	1749	1957	2127	2575	3108	3008	3671	3301	3185	3237	3401
Чорні й кольорові метали та вироби з них	3988	5522	5079	4552	3208	1897	2192	2878	3431	3516	3008	4221	2487	3276	3798	4400
Машини, устаткування, транспортні засоби та прилади	11799	19208	21012	18154	10724	7504	10353	13569	15992	19361	17408	21845	14817	19613	24564	33651
Різне*	1228	5273	7169	10045	8078	4652	4732	3827	3690	3908	3578	4560	6879	9944	11150	14961

Примітка: *З урахуванням неформальної торгівлі.
Джерело: складено на основі [7].

Аналіз динаміки товарної структури експорту та імпорту України за 2010-2025 рр. дозволяє виявити значні трансформації зовнішньоторговельних потоків, що відображають структурні зрушення у національній економіці та зміну її інтеграційних орієнтирів: передусім загальний обсяг експорту характеризується хвилеподібною динамікою, оскільки після зростання у 2010-2012 рр. до 64,4 млрд дол. США спостерігається поступове скорочення до 33,6 млрд дол. США у 2016 р. Подальше відновлення у 2021 р. до 63,6 млрд дол. США змінюється зниженням у 2022-2023 рр., що зумовлено дестабілізаційними чинниками, при цьому у 2024-2025 рр. фіксується часткова стабілізація на рівні близько 38-39 млрд дол. США.

Структурний аналіз експорту засвідчує домінування продовольчих товарів та сировини, частка яких системно зростає, адже їх обсяг збільшився з 9,9 млрд дол. США у 2010 р. до пікового значення 27,7 млрд дол. США у 2021 р. Разом із тим у наступні роки відбувається певна корекція, що відображає чутливість аграрного сектору до зовнішніх ризиків, крім того, експорт металургійної продукції демонструє суттєве скорочення з 17,0 млрд дол. США у 2010 р. до 4,7 млрд дол. США у 2025 р., що вказує на втрату позицій традиційних індустріальних галузей, натомість експорт машинобудівної продукції залишається відносно низьким і нестабільним, не перевищуючи 3,8 млрд дол. США навіть у періоди підйому.

Імпорт товарів характеризується більш стійкою тенденцією до зростання, оскільки його загальний обсяг збільшується з 56,9 млрд дол. США у 2010 р. до 89,6 млрд дол. США у 2025 р., причому найбільш суттєве зростання відбувається після 2020 р., що свідчить про посилення залежності економіки від зовнішніх ресурсів, зокрема імпорт машин, устаткування та транспортних засобів зростає з 11,8 млрд дол. США до 33,7 млрд дол. США. Відтак формується технологічна імпортозалежність, яка визначає характер сучасної економічної моделі. Крім того, імпорт мінеральних продуктів після значного скорочення у 2014-2016 рр. демонструє відносну нестабільність, що пояснюється коливаннями енергетичних ринків, разом із цим імпорт

хімічної продукції зберігає високу частку у структурі, збільшуючись до 12,8 млрд дол. США у 2025 р., у результаті чого формується критична залежність від зовнішніх постачань у стратегічно важливих секторах.

Отже, зіставлення експортно-імпортних потоків дозволяє констатувати наявність «хронічного» від'ємного торговельного сальдо, оскільки темпи зростання імпорту випереджають динаміку експорту, при цьому структурна асиметрія виявляється у переважанні сировинної складової експорту та високотехнологічної складової імпорту, що обмежує можливості сталого економічного розвитку.

Вплив ключових дестабілізаційних чинників на сучасний стан міжнародних економічних відносин України зумовлює трансформацію її інтеграційних процесів у глобальному середовищі. Насамперед руйнування промислових об'єктів унаслідок повномасштабної війни призводить до суттєвого скорочення виробничого потенціалу, унаслідок чого зменшуються обсяги експорту та послаблюється конкурентоспроможність національної економіки. Водночас окупація стратегічно важливих промислових регіонів обмежує доступ до ресурсної бази та виробничих потужностей, отже формується структурний дисбаланс у галузевому розвитку. Своєю чергою, блокування наземних і морських транспортних вузлів ускладнює реалізацію зовнішньоторговельних операцій, у результаті чого зростають витрати логістики та знижується ефективність міжнародної торгівлі, а затримки у перевезенні вантажів через порушення логістичних ланцюгів спричиняють дестабілізацію постачання, що негативно впливає на виконання зовнішньоекономічних контрактів [4, с. 220].

У цьому контексті сучасна методологія дослідження міжнародних економічних відносин повинна базуватися на інтеграції кількісних і якісних інструментів, оскільки використання статистичних індикаторів у поєднанні з інституційним аналізом забезпечує комплексне розуміння економічних процесів. Наприклад, аналітичні ресурси World Bank дозволяють оцінювати вплив макроекономічних шоків на зовнішню торгівлю, унаслідок чого підвищується обґрунтованість наукових висновків щодо трансформаційних змін. Поряд із цим застосування економетричних моделей і порівняльного аналізу сприяє виявленню причинно-наслідкових зв'язків між геополітичними ризиками та динамікою зовнішньоекономічної діяльності, при цьому використання баз даних International Monetary Fund забезпечує можливість моделювання сценаріїв розвитку платіжного балансу, що дозволяє формувати адаптивні стратегії економічної політики.

З огляду на окреслені дестабілізаційні чинники та необхідність їх кількісного вимірювання постає потреба в узагальненні статистичних показників зовнішньоекономічної діяльності, оскільки саме аналіз динаміки складових платіжного балансу дозволяє виявити глибинні структурні зрушення та оцінити рівень зовнішньоекономічної стійкості держави (таблиця 2).

Таблиця 2

Динаміка платіжного балансу України, млн дол. США

Статті платіжного балансу	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
A. Рахунок поточних операцій	-3 016	-10233	-14335	-16518	-4596	5035	-1866	-3473	-6432	-4124	4248	-5457	6197	-10778	-16897	-34187
Баланс товарів та послуг	-3982	-10145	-14346	-15634	-4606	-2362	-6453	-8744	-11378	-12511	-3397	-4246	-27766	-39080	-40509	-59249
Баланс товарів	-9597	-18031	-21846	-22128	-7128	-3455	-6942	-9663	-12714	-14261	-7797	-8217	-15302	-30345	-32992	-51340
Експорт товарів	47299	62383	64427	59106	50552	35420	33560	39701	43341	46091	45583	63621	41175	35115	39328	38284
Імпорт товарів	56896	80414	86273	81234	57680	38875	40502	49364	56055	60352	53380	71838	56477	65460	72320	89624
Баланс послуг	5615	7886	7500	6494	2522	1093	489	919	1336	1750	4400	3971	-12464	-8735	-7517	-7909
Експорт послуг	18327	21269	22089	22613	14884	12442	12448	14243	15836	17465	15564	18391	16401	16617	17252	15819
Імпорт послуг	12712	13383	14589	16119	12362	11349	11959	13324	14500	15715	11164	14420	28865	25352	24769	23728
Баланс первинних доходів	-2 009	-3796	-2965	-3033	-1531	3794	951	1648	1294	1924	3549	-5833	8830	5057	527	-1806
Надходження	4715	5485	7082	7767	5503	5786	6889	9339	11875	13295	12178	13996	13270	12316	9574	7989
Виплати	6724	9281	10047	10800	7034	1992	5938	7691	10581	11371	8629	19829	4440	7259	9047	9795
Оплата праці (баланс)	4034	4808	5520	6757	5154	5595	6694	9110	11478	12754	11717	13568	12826	11108	8143	6347
Надходження	4046	4825	5542	6782	5183	5631	6731	9137	11494	12774	11738	13591	12842	11126	8161	6371
Виплати	12	17	22	25	29	36	37	27	16	20	21	23	16	18	18	24
Доходи від інвестицій (баланс)	-6043	-8604	-8485	-9790	-6685	-1801	-5743	-7462	-10184	-10830	-8168	-19401	-4117	-6270	-7895	-8499
Надходження	669	660	1540	985	320	155	158	202	381	521	440	405	307	971	1134	1272
Виплати	6712	9264	10025	10775	7005	1956	5901	7664	10565	11351	8608	19806	4424	7241	9029	9771
у т.ч. реінвестовані доходи	-	-	-	-	-	-3419	526	1490	2597	3250	-488	4949	99	3411	2575	1033
Інші первинні доходи (баланс)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	121	219	279	346
Надходження	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	121	219	279	346
Виплати	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0
Баланс вторинних доходів	2975	3708	2976	2149	1541	3603	3636	3623	3652	6463	4096	4622	25133	23245	23085	26868
Надходження	4042	4751	4219	4129	3424	4573	4627	4811	4947	7881	5674	6827	28189	24362	24002	27804
Виплати	1067	1043	1243	1980	1883	970	991	1188	1295	1418	1578	2205	3056	1117	917	936
B. Рахунок операцій з капіталом	188	101	40	-60	400	456	92	-4	37	38	-3	15	183	145	5116	236
Чисте кредитування	-2828	-10132	-14295	-16578	-4196	5491	-1774	-3477	-6395	-4086	4245	-5442	6380	-10633	-11781	-33951

(+)/ запозичення (-) (=A+B)																
С. Фінансовий рахунок	-7859	-7677	-10120	-18601	9111	4642	-3120	-6043	-9272	-10066	2255	-5929	9280	-20084	-11778	-46757
Прямі інвестиції (сальдо)	-5759	-7 015	-7195	-4 079	-299	236	-3 955	-3446	-4859	-5175	58	-7518	-1	-4 369	-3668	-2498
Прямі інвестиції: активи	692	192	980	430	548	38	173	234	116	621	362	436	81	105	309	-109
Прямі інвестиції: пасиви	6451	7207	8175	4509	847	-198	4128	3680	4 975	5796	304	7 954	82	4 474	3977	2389
Портфельні інвестиції (сальдо)	-4342	-1569	-4689	-8787	2700	-367	-293	-1800	-2080	-5134	829	-1024	2026	2733	6627	-2811
Портфельні інвестиції: активи	17	48	72	-5	-1	3	-77	3	33	411	152	-70	641	2 251	699	698
Портфельні інвестиції: пасиви	4359	1617	4761	8782	-2701	370	216	1803	2113	5 545	-677	954	-1385	-482	-5928	3509
Похідні фінансові інструменти (сальдо)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	329	170	47	0	57	3532
Похідні фінансові інструменти: активи	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Похідні фінансові інструменти: пасиви	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-329	-170	-47	0	-57	-3 532
Інші інвестиції (сальдо)	3593	1878	3157	-6375	7243	4434	553	-375	-662	1437	2473	5187	8013	-16424	-12726	-40546
Інші інвестиції: активи	10748	9883	9225	-1720	1515	565	-2762	629	1996	5915	6119	7363	20405	10713	15455	5235
Інші інвестиції: пасиви	7155	8005	6068	4655	-5728	-3869	-3315	1 004	2658	4478	3646	2176	12392	27137	28181	45781
Помилки та упущення	1351	971	1393	-640	533	-339	-575	422	1671	1194	1434	2744	805	2024	2068	4434
D. Зведений баланс	5 031	-2455	-4175	2 023	-13307	849	1346	2566	2877	5980	1990	487	-2900	9451	-3	12806

Джерело: складено на основі [8].

Аналіз динаміки платіжного балансу України за 2010-2025 рр. дає змогу виявити значні диспропорції зовнішньоекономічного розвитку. Так, рахунок поточних операцій характеризується переважанням від'ємних значень, оскільки його дефіцит послідовно поглиблюється у 2010-2013 рр. з -3,0 до -16,5 млрд дол. США, водночас у 2015 р. формується тимчасове позитивне сальдо 5,0 млрд дол. США внаслідок скорочення імпорту. Надалі простежується нестійка динаміка із чергуванням профіциту та дефіциту, причому у 2025 р. від'ємне значення досягає -34,2 млрд дол. США, унаслідок чого фіксується посилення зовнішньої макроекономічної вразливості.

Відповідно баланс товарів і послуг демонструє стійко негативну тенденцію, адже його дефіцит зростає від -4,0 млрд дол. США у 2010 р. до -59,2 млрд дол. США у 2025 р. При цьому визначальним чинником виступає погіршення торговельного балансу товарів, який у 2025 р. досягає -51,3 млрд дол. США. Разом із тим баланс послуг до 2021 р. залишається додатним, проте у 2022 р. переходить у від'ємну площину, що свідчить про глибоку трансформацію структури зовнішньої торгівлі.

Баланс первинних доходів відзначається значною мінливістю, оскільки після покращення у 2015-2020 рр. спостерігається різке погіршення у 2021 р. до -5,8 млрд дол. США, що пояснюється зростанням виплат за інвестиційними доходами. Від'ємне сальдо доходів від інвестицій упродовж усього періоду свідчить про домінування відтоку капіталу над його надходженням. Баланс вторинних доходів виконує компенсаторну функцію, адже його позитивне значення суттєво зростає після 2022 р. до 26,9 млрд дол. США у 2025 р., що пов'язано зі збільшенням обсягів міжнародної допомоги та приватних трансфертів, у результаті чого частково нівелюється дефіцит інших складових платіжного балансу. Своєю чергою, фінансовий рахунок демонструє підвищену волатильність, адже у 2014-2015 рр. спостерігається приплив капіталу, а у подальшому переважає його відтік, причому у 2025 р. від'ємне значення досягає -46,8 млрд дол. США, що свідчить про зростання фінансових ризиків та зниження інвестиційної привабливості економіки. Таким чином, підсумок результатів аналізу свідчить про значну незбалансованість платіжного балансу України, що проявляється у стійкому дефіциті торговельного балансу та нестабільності фінансових потоків.

З огляду на виявлену незбалансованість платіжного балансу та високу волатильність його складових постає необхідність поглиблення теоретико-методологічної основи дослідження, оскільки інтерпретація зазначених тенденцій потребує застосування комплексного наукового інструментарію, унаслідок чого раціональним є розгляд методології дослідження міжнародних економічних відносин, яка забезпечує належне пояснення виявлених макроекономічних диспропорцій і формує основу для їх подальшого аналізу.

Методологія дослідження міжнародних економічних відносин формується на засадах комплексності та наукової обґрунтованості. Вона ґрунтується на міждисциплінарному та системному підходах до аналізу економічних процесів, оскільки поєднання різних галузей знань забезпечує всебічне розкриття сутності явищ.

Застосування логічних методів економічного аналізу передбачає використання інструментів економічної інтерпретації, кількісних і якісних методів дослідження, унаслідок чого досягається узагальнення теоретичного і практичного матеріалу [6, с. 238–239].

Таким чином, узагальнення методологічних засад дослідження міжнародних економічних відносин свідчить про необхідність комплексного поєднання теоретичних та емпіричних підходів, що дозволяє систематизувати наявні знання та формувати нові аналітичні інструменти для оцінювання глобальних економічних трансформацій.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що трансформаційні процеси у світовій економічній системі зумовлюють загострення проблеми збалансування відкритості національних ринків і збереження економічного суверенітету, унаслідок чого посилюється роль адаптивних механізмів державного управління. Встановлені закономірності розвитку міжнародних економічних відносин свідчать про їх формування під впливом взаємодії глобалізаційних, деглобалізаційних і регіоналізаційних тенденцій, що одночасно створюють для України інтеграційні можливості та ризики зростання економічної залежності, обумовлюючи потребу модернізації економічної політики. Узагальнення результатів аналізу зовнішньоторговельних процесів підтверджує наявність структурної диспропорції, що проявляється у переважанні сировинного експорту та зростанні технологічної імпортозалежності, внаслідок чого формується стійке від'ємне торговельне сальдо. Оцінювання показників платіжного балансу засвідчує його «хронічну» незбалансованість, яка проявляється у дефіциті поточного рахунку, нестабільності фінансових потоків і посиленні зовнішньоекономічної вразливості. Вплив воєнних чинників, представлений у межах дослідження, призводить до поглиблення наявних диспропорцій через руйнування виробничого потенціалу, ускладнення логістичних процесів і скорочення експортних можливостей. Обґрунтування методологічних підходів підтверджує доцільність застосування комплексного інструментарію, що поєднує кількісні та якісні методи аналізу і забезпечує виявлення причинно-наслідкових зв'язків економічних процесів. Визначені результати дослідження окреслюють перспективи подальших наукових розвідок, які доцільно спрямувати на розроблення ефективних механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності з метою підвищення стійкості національної економіки в умовах глобальних трансформацій і воєнних викликів.

Література

1. Антипенко Н. В., Почерніна Н. В., Васильківський Д. М. Глобалізація та її вплив на міжнародні економічні відносини. Економіка та суспільство. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-2>
2. Белінська Г. В, Захаренков Є. Р. Економічні потрясіння в умовах глобалізації як причина трансформації світопорядку. Економіка та суспільство. 2025. № 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-94>
3. Rasshyvalov D., Napieieva O., Dergach A., Koshovyi B. P., Kuryliuk Y. Modern international economic relations in the context of political risks and global geo-economic factors. *Salud, Ciencia y Tecnología-Serie de Conferencias*. 2025. № 4. P. 1-10. DOI: <https://doi.org/10.56294/sctconf2025684>
4. Кваша С. М., Павленко О. М., Вакуленко В. Л., Мороз М. А. Особливості формування міжнародних економічних відносин в умовах воєнного стану. Сталій розвиток економіки. 2024. № 2(49). С. 218-222. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-34>
5. Кваша С. М., Павленко О. М., Вакуленко В. Л. Наукові засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності в контексті міжнародних відносин України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-6>
6. Sharov O. Methodology of studying international economic processes: context of the preparation of Ukraine's post-war economic recovery programme. *Journal of European Economy*. 2022. Vol. 21, no. 3. P. 225-241. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2022.03.225>
7. Зовнішня торгівля. Статистика Національного банку України, 2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
8. Платіжний баланс України. Статистика Національного банку України, 2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>

References

1. Antypenko, N., Pochernina, N., & Vasylykivskiy, D. (2024). Hlobalizatsiia ta yii vplyv na mizhnarodni ekonomichni vidnosyny [Globalization and its impact on international economic relations]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-2> [in Ukrainian]
2. Belinska, H., & Zakharenkov, Ye. (2025). Ekonomichni potriasinnia v umovakh hlobalizatsii yak prychna transformatsii svitoporядku [Economic shocks under globalization as a cause of world order transformation]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-94> [in Ukrainian]
3. Rasshyvalov, D., Napieieva, O., Dergach, A., Koshovyi, B. P., & Kuryliuk, Y. (2025). Modern international economic relations in the context of political risks and global geo-economic factors. *Salud, Ciencia y Tecnología – Serie de Conferencias*, 4, 1–10. DOI:

<https://doi.org/10.56294/sctconf2025684> [in English]

4. Kvasha, S., Pavlenko, O., Vakulenko, V., & Moroz, M. (2024). Osoblyvosti formuvannia mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v umovakh voiennoho stanu [Features of the formation of international economic relations under martial law]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable Economic Development*, 2(49), 218-222. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-34> [in Ukrainian]

5. Kvasha, S., Pavlenko, O., & Vakulenko, V. (2024). Naukovi zasady rozvytku zovnishnoekonomichnoi diialnosti v konteksti mizhnarodnykh vidnosyn Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Scientific foundations of foreign economic activity development in the context of Ukraine's international relations under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-6> [in Ukrainian]

6. Sharov, O. (2022). Methodology of studying international economic processes: context of the preparation of Ukraine's post-war economic recovery programme. *Journal of European Economy*, 21(3), 225-241. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2022.03.225> [in English]

7. National Bank of Ukraine (2026). Zovnishnia torhivlia. Statystyka [External trade. Statistics]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> [in Ukrainian]

8. National Bank of Ukraine (2026). Platizhnyi balans Ukrainy. Statystyka [Balance of payments of Ukraine. Statistics]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> [in Ukrainian]